

ROBERT LOUIS WILKEN

Zgodnja Cerkev in preganjanje: Ciprijan iz Kartagine¹

Prvo splošno preganjanje kristjanov se je pričelo januarja 250. Datum si je vredno zapomniti. Krščanstvo je bilo prisotno že več kot dve stoletji, ampak šele tedaj so se cesarske oblasti prvič sistematično lotile kristjanov, da bi jih prisilile k opustitvi njihovega verovanja in v čaščenje rimskih bogov.

Po splošno razširjenem prepričanju je bila zgodnja Cerkev neprestano in neusmiljeno preganjana. Dejansko pa je bilo preganjanje kristjanov v rimskem cesarstvu redko in občasno, običajno spodbujeno zaradi lokalnih posebnosti. Za nekaj tovrstnih incidentov vemo: usmrnitev škofa Polikarpa na grmadi v poznem 2. stoletju, obglavljenje mučenca Justina in njegovih tovarišev v Rimu sredi 2. stoletja, krutosti s skupino mučencev iz Lyona v Galiji nekaj desetletij kasneje, 'pasijon' (trpljenje) dveh žensk – Perpetue, mlade matere, in njene noseče sužnje Felicite – v Kartagini na začetku 3. stoletja. Ampak ob pogledu na imperij kot celoto in opazovanju stalnega širjenja krščanstva v prvih dveh stoletjih lahko le zaključimo, da so kristjani v večini mest svobodno in brez strahu pred nadlegovanjem živeli svoja življenja. Za krščanstvo je bilo ugodno, da je prišlo na sceno v času miru, stabilnosti in blaginje v cesarstvu, tako da je

bila nova religija do začetka tretjega stoletja živahna in v vzponu.

Ob koncu 1. stoletja je v rimskem cesarstvu živelo manj kot deset tisoč kristjanov. Prebivalstvo cesarstva je tedaj štelo približno šestdeset milijonov, kar po ugotovitvah sodobnega sociologa pomeni, da so kristjani predstavljali eno stotino enega odstotka ali 0,0017 odstotka prebivalstva. Do leta 200 je število kristjanov verjetno naraslo do nekaj več kot 200.000, kar je še vedno drobna manjšina, pod enim odstotkom (0,36). Do leta 250 pa je število vendarle naraslo na več kot milijon, kar je skoraj dva odstotka prebivalstva. Do osupljivega števila pride dve generacije kasneje, ko je leta 300 kristjanov približno šest milijonov in predstavljajo deset odstotkov populacije.

Vse te številke so le ocene, saj ni eno-značnih demografskih podatkov, marveč jih lahko uporabljamo le v povezavi z drugimi dokazi. Ti kažejo, da se je krščanstvo po

absolutnih številkah sprva širilo počasi, vendar se je tempo širitve v 3. stoletju povečal. Če bi risali graf širitve, bi se črta vzpenjala strmo navzgor. Kristjane bi tedaj našli v večini velikih mest in tudi v številnih manjših mestih, s čimer je postalo očitno, da krščanstvo ni prehodni pojav. Še več, Cerkev je privlačila ljudi iz vseh načinov življenja in iz vseh socialnih razredov, njeni voditelji so bili dobro izobraženi, kultivirani, iznajdljivi ter artikulirani.

Tretje stoletje je bilo kljub vsemu čas preizkušnje za mlade lokalne Cerkve – in na drugačen način tudi za sam imperij. Tedanja družba se je ubadala s številnimi problemi: vojaški porazi, vstajeljudev na mejah, razvrednotenje valute, poplave, lakote, kuge. "Celotno obdobje je predstavljalo neprekinjeno serijo zmede in nadlog," je zapisal Edward Gibbon, zgodovinar zatona rimskega imperija. V 2. stoletju so v razponu osemdesetih letih vladali štirje cesarji, v 3. stoletju jih je le nekaj vladalo več kot deset let, nekateri so vladali le nekaj mesecev. Prvi cesar novega stoletja, Septimij Sever, je bil močan in učinkovit voditelj, ki je vladal dve desetletji. Po njegovi smrti leta 211 pa do nastopa Decija v letu 249 se je nato izmenjalo ducat cesarjev. A vendar se je za povprečnega podeželana življenje iz generacije v generacijo kaj malo spremenilo. Sredi stoletja, leta 248, so z mogočnim in ekstravagantnim praznovanjem zaznamovali ustanovitev mesta Rim, kar je vključevalo darovanje živali, lov na eksotične zveri v Velikem cirkusu, gledališke predstave in tri noči slovesnih sprevodov. Novi začetki so se zdeli kot na dlani.

V času teh slovesnosti je bil cesar Julij Filip iz Sirije, znan tudi kot Filip Arabec, ki pa ga je v četrtem letu vladavine izzval Decij, vojaški poveljnik z nalogo, da vzpostavi red ob reki Donavi. Po tistem, ko so ga vojaki leta 249 razglasili za cesarja, je premagal Filipa v bitki pri Veroni v severni Italiji. Čeprav je Decij vladal le dve leti – ubit je bil v bitki z Goti v Dakiji na Balkanu leta 251 – je bil čas njegove vladavine, če že ne za Rim, pa gotovo

za kristjane, pester. V spominu kristjanov je njegovo ime postalo simbol preganjanja.

Decij je bil rojen v Panoniji na Balkanu, na severovzhodni meji imperija, v zgodnjem 3. stoletju. V istem desetletju se je na drugem koncu cesarstva, v provinci Afrika, blizu Kartagine, velikem mestu v severni Afriki in takoj za Rimom najpomembnejšem v zahodnem Sredozemlju, premožna posestniška rimska družina veselila rojstva sina. Njegovo ime je bilo Tascius Caecilianus Ciprianus. Ciprijan in Decij se ne bosta nikoli srečala, a Decijeva vladavina bo predstavljala usodno prelomno točko Ciprijanovega življenja.

Kakor drugi dečki iz njegovega družbenega razreda je bil Ciprijan deležen temeljite izobrazbe v latinski slovnici in retoriki ter po opravljenem študiju pričel s kariero govornika in učitelja retorike v Kartagini. Kot uglajen stilist in nadarjen govorec, imenitnega rodu in samozavesten, je Ciprijan kmalu postal slaven govornik in spoštovan advokat. Vendar se je znašel, po svojih besedah, "premetavan na nemirnih penah bahave dobe, negotov v svoj tavajoč korak, brez vedenja o čemer koli v pravem življenju". Vleklo ga je h krščanstvu, a na podlagi lastnih izkušenj ni mogel razumeti, kako se lahko oseba "rodi v novo življenje", če se umije v vodi, odvrže svoja nekdanja oblačila in je tako spremenjena v "srcu in duši". Kako bi lahko opustil navade, v katere se je človek "ukoreninil z dolgotrajno, navajeno rabo"?

Ciprijan je v polnosti sprejel krščanstvo od vplivom ostarelega duhovnika Cecilijana (zato priimek Caecilianus). Kot znamenje novega življenja je svoje premoženje razdelil revnim. V dveh letih po sprejemu v Cerkev, sredi štiridesetih let 3. stoletja, je bil posvečen v duhovnika in kmalu za tem izvoljen za škofa, verjetno v začetku leta 249.

V istem letu je Decij vkorakal v Rim kot novi cesar. Ena njegovih prvih uradnih potez po osvojitvi cesarskega škrlata je bil ukaz o izdaji serije kovancev v čast nekdanjim božanskim cesarjem. Prevzel je ime Trajana, oboževanega cesarja drugega stoletja. Da

bi zagotovil javno razkazovanje religijske vdanosti, po kateri so sloveli Rimljani, je v začetku leta 250 ukazal, naj vsi državljani cesarstva darujejo bogovom. Hotel je, da bo to javna gesta zahvale za preteklo radodarnost in pobožna molitev za prihodnjo pomoč. Dekret je zahteval formalno izvršitev obreda: izvedbo pitne daritve, sodelovanje pri daritvi z zaužitjem daritvene živali ali v doloženih primerih s posipom oltarja s ščepcem kadila. Tistim, ki so izvedli predpisani obred, so izdali *libellus*, potrdilo, ki je dokazovalo, da je njegov nosilec izpolnil svojo državljansko dolžnost.

Religija je bila sestavni del rimskega javnega življenja, rimski bogovi so zahtevali čaščenje s konkretnimi, javno izraženimi gestami vdanosti. Stoletja pred tem je Ciceron, rimski državnik, napisal: "Izginotje vdanosti do bogov bo sprožilo izginotje vdanosti in družbene zveze med ljudmi ... in pravičnosti, kraljice vseh kreposti." Po Decijevem prepričanju so tisti, ki so izvajali obrede v čast novim in neznanim bogovom, trgali družbene vezi in ogrožali mir, na katerem je temeljilo blagostanje imperija. Judje so bili že dolgo izvzeti iz obveznega čaščenja rimskih bogov in izjema se je ohranila tudi v 3. stoletju. Kristjani pa niso bili deležni nobenih izjem, vendar so se kljub temu izogibali javnim obredom, ki so vključevali čaščenje bogov. Ko je število kristjanov naraščalo, je postala njihova odsotnost bolj očitna in bolj žaljiva. Decijev načrt pa je bil taktično dobro zastavljen in ne podvig, prepuščen slučaju.

3. januarja so tradicionalno izvajali daritve za cesarjevo zdravje in dolgo življenje in mogoče je, da je Decij dekret izdal kot pripravo na praznovanja v začetku leta 250. Prva aretirana oseba je bil rimski škof Fabijan, ki je nekaj tednov kasneje umrl v zaporu zaradi grobega, brutalnega obravnavanja. Razumljivo je, da so cesarske oblasti najprej nastopile v Rimu. Do sredine 3. stoletja je bila krščanska skupnost v Rimu že velika in dobro znana. Evzebij je ocenil, da je bilo v Rimu poleg škofa šestinštirideset duhovnikov, sedem diakonov, sedem subdiakonov, dvainštirideset akolitov,

dvainpetdeset eksorcistov, bralci in vratarji ter več kot tisoč petsto vdov ter potrebnih. Tudi v drugih mestih so oblasti hitro ukrepale proti voditeljem Cerkve. V prvih mesecih je v bil aretiran Aleksander, škof v Jeruzalemu, ki je nato umrl v zaporu, mučeniške smrti je umrl Fabijan, škof v Antiohiji, Dionizij, škof iz Aleksandrije, je bil prav tako prijet in zaprt. Origen, najbolj uveljavljeni mislec Cerkve, živeč v Cezareji v Palestini, je bil kruto mučen na natezalnici.

Po mestih in krajih cesarstva so bile ustanovljene komisije, ki naj bi izvršile cesarjeve ukaze. Komisijo v Kartagini je sestavljalo pet uglednih državljanov. Niso imeli pooblastil kaznovati, niti niso bili pristojni za iskanje oseb. Za to je poskrbelo kar ljudstvo samo. Edina pristojnost komisije je bila v tem, da je potrdila, da je določena oseba darovala bogovom. Na potrdilu so zabeležili ime, mesto in datum ter imena oseb, ki so bile priče darovanju. Potrdilo je bilo izdano v dveh izvodih, eno za darovalca, drugo za arhiv. Ko pa je kdo zavrnil darovanje, so zadevo predali višjim oblastem.

Izvodi potrdil o darovanju, ki so se našli v žgočem puščavskem pesku Egipta v začetku dvajsetega stoletja, nam dajejo dokaj dobro sliko o tem, kako je pravni proces potekal (*glej vsebino v okviru*). Oseba je morala priti pred komisijo in darovati pitno daritev ali zaužiti košček darovanega mesa. Dejanje daritve je bilo osebno in javno, nihče se mu ni smel izogniti. Nekdo je lahko daritev opravil ali pa jo zavrnil. V vsakem primeru se je v mestu in med kristjani razvedelo, kaj je kristjan storil.

Neposredni učinek dela komisije na kristjane v Kartagini je bil uničujoč. Mnogi kristjani so popustili, nekateri so se prostovoljno javili k darovanju. Nekateri so prinesli celo svoje vino ali kaj drugega za darovanje. V nekem mestu se je prikazal škof z jagnjetom pod ramo, da bi ga daroval! Ciprijan je obžaloval, da je le majhna skupina ostala trdna. To ni presenetljivo. Ko je število kristjanov naraščalo, so postale tudi meje med krščansko skupnostjo in širšo družbo porodne. Nekateri

krščanski starši so na primer svoje hčere dajali v zakon poganskim moškim. Nekateri niso videli nobenih težav pri sodelovanju v državnem poganskem kultu med tednom in sodelovanju pri evharistiji v nedeljo. In seveda, cena za zavrnitev sodelovanja pri darovanju je bila visoka: zaseg premoženja, zapor, mučenje ali smrt. Nekateri so podkupili uradnike, da so si tako pridobili *libellus*, drugi so se skrili, nekateri pobegnili. V nekaterih primerih so oblasti spretno dovolile, da je daroval oče za vso svojo družino. Namen niso bile usmrtitve, marveč oslabiti in razredčiti krščansko skupnost.

Libellus iz vasi v Egiptu, datiran na poletje 250

1. stran: Njim, ki so določeni, da nadzorujejo darovanje. Od Avrelija Karisa iz vasi Teadelfija. Vedno sem bil stanovitven v darovanju in izkazovanju vdanosti bogovom, in tako sem tudi sedaj, v vaši prisotnosti, v skladu z navodili namenil pitno daritev, opravil svojo daritev in zaužil darovano meso. Želim vam, da bi uspevali.

2. stran: Midva, Avrelij Seren in Avrelij-Hermas, sva priči tvoje daritve.

3. stran: Jaz, Herman, to potrjujem.

1. stran: V prvem letu vladanja imperatorja Cezarja Gaja Mesija Kvinta Trajana Decija Pija Srečnega, avgusta, 22. pavnija [6. junija 250]

Iz strahu, da se bo Cerkev razdrobila, se je Ciprijan, prepričan, da jo bo le tako ohranil skupaj, skrnil. Zapustil je mesto in s kleriki ostal v stiku preko pisem in posrednikov. Razumljivo je bil za svoje dejanje odkrito kritiziran in njegova avtoriteta je oslabela. Ampak njegova odločitev je bila pretehtana. Dobro je vedel, da so v drugih mestih škofje najprej prijeti in da bi bil tudi sam prestižna trofeja, če bi ga zaprli. Presodil je tudi (upravičeno), da se na svoje duhovnike ne more zanesti.

Njegova odločitev za beg se je izkazala kot dobro predvidevanje. Po njegovi vrnitvi se je

Cerkev soočila s prej nepoznanim problemom, ki je klical po trdnem in odločnem vodstvu. Pregarjanje je razdelilo skupnost na tiste, ki so ostali trdni, in tiste, ki so po Ciprijanovih besedah "prelomili svojo zaprisego Kristusu" z darovanjem bogovom. Malikovanje, čaščenje lažnih bogov, je pomenilo kršitev najbolj temeljnega krščanskega verovanja v enega Boga. 'Padli', kakor so bili označeni tisti, ki so bodisi opravili daritev bodisi na kakršen koli način pridobili potrdilo o tem, so bili po cerkvenih zakonih izločeni iz sodelovanja pri evharistiji. Drugo skupino so sestavljali tisti, ki so junaško priznali svojo vero, prestali zapor, bičanje, mučenje na natezalnici, stradanje v temnicah, nekateri pa so bili usmrčeni. Njihova stanovitnost jim ni prinesla le časti, ampak jim je podelila tudi posebne duhovne milosti. In tu je nastopila težava.

Padli so se obračali na 'pričevalce', tiste ki so v časuregarjanja pričevali za Kristusa, naj jim olajšajo vrnitev v polno občestvo. Pričevalci so pri tem sodelovali z izdajanjem pravih pisem, v katerih so potrjevali, naj bodo v moči njihovega posredovanja imetniki pisem sprejeti v polno občestvo. Sprva so se pisma podeljevala posameznikom, a kmalu so pričevalci pričeli izdajati generična pisma, "medla in nedoločna potrdila", kot se je izrazil Ciprijan, ki bi jih lahko uporabil kdorkoli. Dejansko so si pričevalci takouzpirali avtoriteto škofov, ki so imeli edini pristojnost odpuščati grehe in nalagati pokoro. Ko je eden izmed duhovnikov (ki Ciprijana ni podprl na volitvah za škofa) stopil na stran pričevalcev, je bil odkrit spopad neizbežen.

Iz izgnanstva je Ciprijan spodbujal k potrpeljivosti. Pozival je, naj se glede padlih ne ukrene nič, dokler seregarjanje ne konča. Ne glede na obljube pričevalcev morajo padli opraviti pokoro in se spraviti s Cerkvijo kot celoto, ne preko pomilostitev, ki jim bi jih naklonili pričevalci. Z delovanjem, ki ni usklajeno s škofi, pričevalci ogrožajo enotnost Cerkve, in to v času, ko naj bi vsi držali skupaj. Tako naj bi odpirali tudi prostor popustljivosti. V pismu klerikom je Ciprijan zatorej določil, da

bodo vsi, ki bi padlim priznali polno občestvo, preden se kleriki srečajo, izločeni iz občestva s Cerkvijo. Ciprijan je v vmesnem času iskal podporo pri klerikih v severni Afriki.

Preganjanje se je končalo tako nenadno, kot se je pričelo. Spomladi 251 se je Ciprijan že vrnil v Kartagino. Z vsemi svojimi retoričnimi sposobnostmi je skupnost nagovoril v znamenitem govoru o padlih, v katerem je bil moder, velikodušen, oster in nepopustljiv. Hvalil je pogum in vero pričevalcev, obžaloval dejanja 'ranjenih', tistih ki so opravili daritev, in se celo prištel med 'padle' zaradi svojega bega. Dolga leta miru 'so spodkopala versko prakso' in za to si vsi delijo krivdo. A končno je bil Ciprijan nepopustljiv glede ključnega: nihče razen škofov ne more odpustiti grehov proti Bogu, storjenih z malikovanjem lažnih bogov.

Ciprijanu je veliko pomenilo ohraniti cerkveni sistem pokore, ki ga naj ne bi ogrožalo niti posredovanje pričevalcev in mučencev. Čeprav so bili njihovi nameni plemeniti in sočutni, njihov čas še ni prišel. Njihova vloga bo nastopila, ko se vrne Kristus. Apelira na primer svetih v Razodetju, ki so bili "pomorjeni zaradi Božje besede" in so pozivali, naj Bog maščuje njihovo kri "nad prebivalci zemlje" (Raz 6,9-10), a jim je bilo naročeno, naj bodo potrpežljivi. Sodba se bo izvršila šele ob koncu časov.

Čez nekaj tednov so se srečali škofje iz vse severne Afrike, da bi dosegli dogovor o tej temi. Razprava se je usmerila na način, kako uravnotežiti sočutje in odpustčanje grehov z brezkompromisnimi izjavami proti malikovanju v Svetem pismu. Jezus je npr. dejal: "Kdor pa bo mene zatajil pred ljudmi, ga bom tudi jaz zatajil pred svojim Očetom, ki je v nebesih" (Mt 10,32-33). V razvneti razpravi so se izmenjevali svetopisemski citati za eno in drugo stran, na koncu pa se je oblikovalo zmerno stališče. Vsak primer je potrebno v ključnih točkah obravnavati individualno. Tisti, ki so prejeli potrdilo o darovanju (vendar dejansko niso opravili daritve), so lahko po obdobju pokore ponovno vključeni (odvisno

od okoliščin, v katerih so prejeli potrdila). Tisti, ki so daritve izvedli, morajo opraviti 'podaljšano pokoro' in se lahko s Cerkvijo spravijo na smrtni postelji.

Sinoda je bila zmaga za Ciprijana in za škofovsko avtoriteto. Čeprav dobijo pričevalci priznanje, je njihovo prepričanje v posedovanje posebnih duhovnih milosti ovrženo. Pozornost je preusmerjena v naravo Cerkve, v njeno enotnost, ureditev in hierarhijo. Z zamegljevanjem meja med Cerkvijo in družbo so pričevalci kompromitirali svetost Cerkve kot edinstvene skupnosti, ločene od celotne družbe.

Za Ciprijana spor ni vključeval le teoloških vsebin, marveč je šlo tudi za zvestobo umrlim. Mučenci so določali pravo naravo Cerkve. Majhna podrobnost to jasno pokaže. Duhovnikom je Ciprijan naročil, naj s posebno skrbjo ravnajo s telesi mučencev v Kartagini. Želel je, da jih primerno pokopljejo, in tudi, da si beležijo dneve, ko so mučenci umrli. Če bodo znani datumi mučeništva, je trdil Ciprijan, "bomo tako lahko vključili spomin nanje v svoje slovesnosti v čast mučencem". To je torej skupnost, občestvo z mučenci, s katero se morajo padli spraviti. Ohranjen spomin na pokojneverne razodeva, da živi pripadajo posebnemu občestvu.

Razprave o soočanju z nesoglasji v Kartagini so spodbudile Ciprijana, da napiše prvo krščansko razpravo o naravi Cerkve pod naslovom *O edinosti Cerkve*. V njej Ciprijan trdi, da obstaja samo ena Cerkev in da je njena edinost samo bistvo Cerkve. Edinost Cerkve po svetu se mora odražati v krajevni Cerkvi. Izražal je močan občutek, da je Cerkev v Kartagini del mreže skupnosti, ki sega od enega konca rimskega cesarstva do drugega. Njegov znameniti izraz 'ta sveta skrivnost edinosti' (*hoc unitatis sacramentum*) simbolizira scela stkan Kristusov plašč (Jn 19,23). V tem delu najdemo tudi verjetno njegov najbolj citiran stavek: "Ne moreš imeti Boga za očeta, če nimaš Cerkve za mater."

Enotnost Cerkve bo kmalu neizprosno preizkušena ob novem sporu, ki bo vkopal

Ciprijana in Kartagino nasproti Cerkvi v Rimu. Krst je bil svečan obred, ki se je izvršil enkrat v življenju. Zaradi razkolov v Cerkvi pa se je pojavilo vprašanje, kaj naj storijo škofje v primerih, ko je bil kdo, krščen v eni od 'sekt', npr. pri montanistih ali markionitih, prosil za vstop v katoliško Cerkev. V Afriki se je razvil običaj, da so takšno osebo v Cerkev sprejeli s polaganjem rok. Na koncilu v Kartagini leta 230 pa je bila sprejeta odločitev, da je potrebno tiste, ki so bili krščeni v od Cerkve ločenih skupnostih, za vstop v katoliško Cerkev ponovno krstiti. Zaradi porasta razkolniških skupin v času preganjanj – nekaterih rigorističnih in drugih popustljivejših glede vprašanja opravljanja pokore – je bilo vprašanje krsta ponovno v ospredju.

Ko se je razprava o dilemi krsta razplamtevala, je Ciprijan branil ponovni krst in pisal pisma škofom v Afriki, v katerih je razlagal svoje stališče. S krstom si človek 'nadene Kristusa'. Nekdo ne more biti bolj ali manj kristjan, saj bi bili tako Kristusovi darovi razdeljeni in razkosani na dele in koščke. Za Ciprijana je krst predstavljal popoln prelom s svetom.

Kartagina je bila dolgo v močni povezavi z Rimom. Severnoafriška obala je nedaleč stran od Sicilije in pot preko morja v Rim je bila dokaj enostavna. Ves čas konflikta o padlih je bil Ciprijan v stiku s Cerkvijo v Rimu. Ko pa je prišla v Rim vest o odločitvi glede ponovnega krsta, je Štefan, rimski škof, zavrnil stališče severnoafriških škofov kot nasprotno starodavnemu in apostolskemu običaju. Afričani so v Rim poslali odposlance, da bi zgladili spor, vendar Štefan ni želel sprejeti škofov in je užalil Ciprijana, ko ga je poimenoval "lažnivi Kristus in lažnivi apostol". V odzivu je Ciprijan, izveden v večini sramotenja, Štefana opisal s pravimi litanijami žaljivk, ko ga je označil za "arogantnega, nekonsistentnega, v protislovju s samim seboj, nepremišljenega, nesposobnega" in njegova stališča zavrnil kot "zablodela".

Nobena stran ni popustila, zato je septembra 256 Ciprijan sklical izredno sinodo

škofov in v pismu pomembnim škofom v Afriki priložil opis poteka razprave, seveda kakor jo je videl sam. Kasneje istega leta so afriški škofje na sinodi v Kartagini izrekli podporo Ciprijanu, čeprav so nekateri izrazili pripombo, da so različni pogledi na zadevo legitimni. Ciprijan je brez dvoma upošteval njihove pomisleke. V uvodu zapisnika sinode, ki ga je lastnoročno pisal Ciprijan, je opaziti omilitev njegovih zgodnejših stališč. Previden je bil glede morebitne prekinitve občestva z Rimom. V tej zadevi, je pisal, ne obsoja nikogar niti ne razdira občestva s komerkoli, "ki misli drugače od nas". Nato pa doda še zagotovilo: "Nihče izmed nas se ni postavil za škofa nad škofi."

Zgodovinske sledi izginejo v letu 257, ko Cerkev spet doleti preganjanje na pobudo novega cesarja, Valerijana. Tokrat je Ciprijan nemudoma prijet in priveden pred rimskega prokonzula. Ciprijanova 'dela', kronika njegovega sojenja in smrtina podlagi sodnih zabeležk in pričevanj očitidcev, nam prinašajo živ in v veliki meri neolepšan prikaz njegova nastopa pred oblastmi.

Prokonzul je dejal škofu Ciprijanu: "Najsvetejša cesarja Valerijan in Galien sta presodila, da mi pošljeta pismo, v katerem ukazujeta, da morajo vsi, ki se niso držali rimskih obredov, te opraviti. Zato sem opravil poizvedbe glede tebe. Kakšen je tvoj odziv?"

Škof Ciprijan je dejal: "Sem kristjan in škof. Ne poznam drugega boga kot edinega Boga, k je ' naredil nebo in zemljo in morje in vse, kar je v njih' (Apd 4,24). Temu Bogu kristjani služimo, k njemu molimo dan in noč zase, za vse ljudi in za varstvo samega cesarja."

Prokonzul je dejal: "Ali vztrajaš pri tej odločitvi?"

Ciprijan je odgovoril: "Prave odločitve, sprejete pred Bogom, ni možno spremeniti."

Tedaj je bil preganjan v izgnanstvo v Kurubis, mesto na obali, slabih petdeset kilometrov vzhodno od Kartagine. Leto dni kasneje, junija 258, je bil poklican nazaj iz izgnanstva, da bi mu spet sodili. Ciprijanu so svetovali, naj pobegne, in čeprav je vedel, da ga čaka gotova

smrt, ni hotel. Vendarle se je začasno skril, ker je bil novi prokonzul Galerij tedaj nastanjen v Utiki, ne v Kartagini, saj je želel, po svojih besedah, "izpovedati vero v mestu, v katerem je bil postavljen v oskrbo Gospodove črede". Želel je umreti med svojimi ljudmi. V svojem poslednjem pismu vernikom je zapisal, češ, "v vaši sredi bi moral izpovedati vero, tam bi moral trpeti, od tam se bom odpravil naprej h Kristusu".

Ko se je Galerij vrnil v Kartagino, je poklical Ciprijana pred sodišče, in ta se je takoj podal proti mestu. Ko je prispel, se je umaknil v svoje 'vrtove', dokler ga ne bi poklicali na sodišče. Čez nekaj dni, 13. septembra, sta prišla ponj s kočijo dva visoka uradnika sodišča.

Naslednje jutro, 14. septembra, je bil priveden pred Galerija, ki ga je vprašal: "Si ti Tascij Ciprijan?" Ciprijan odvrne: "Sem."

Prokonzul: "Najčastitljivejši cesar ti je ukazal, da izvedeš verski obred."

Ciprijan odvrne: "Ne bom." Tedaj se poskuša Galerij z njim pogajati: "Pomisli na tvoje koristi." Na to Ciprijan odgovori: "Naredi, kot ti je bilo zaukazano. Primer je tako jasen, da ni potrebe po premišljevanju."

Potem Galerij reče: "Dolgo si vztrajal v svojih svetoskrunskih nazorih in si v to zaroto pritegnil še številne druge ostudne osebe. Postavil si se za sovražnika rimskih bogov in naših verskih običajev in usmiljena ter častitljiva vladarja, avgusta Valerijan in Galien, najplemenitejša med cesarji, te nista mogla privedi nazaj k spoštovanju svetih obredov.

Ker si bil obsojen kot hujskač in vodja najostudnejšega hudodelstva, boš postal svarilo za vse, ki si jih v svoji zvižahnosti pridružil sebi. Naši zakoni bodo oprani s tvojo krvjo."

Končno je prebral svojo odločitev s tablice: "Tascij Ciprijan je obsojen na smrt z mečem." Ciprijan je odvrnil: "Hvaljen bodi Bog."

Ciprijana so odvedli na kraj usmrtitve, kjer je "odstranil vrhnji plašč in ga položil na tla, da bi lahko pokleknil nanj. Nato si je odstranil dalmatiko in jo predal diakonom, se postavil pokonci in čakal na izvršitev usmrtitve. Ko je

rabelj prišel, je Ciprijan naročil svojim prijateljem, naj mu izročijo petindvajset zlatnikov. Njegovi bratje so pred njim razgrnili oblačila in prtiče." Hoteli so, da oblačila vpijejo kri, ki bi postala sveto znamenje, s katerim bi počastili njegovo smrt.

Ciprijan si je hotel sam zavezati oči, vendar mu ni uspelo. Duhovnik in subdiakon sta mu privezala kos oblačila okrog oči. In tako piše krščanski avtor 'del', "je blaženi Ciprijan šel v smrt in njegovo telo je bilo položeno v bližini, da bi tako zadostili radovednosti poganov. Ponoči so kristjani vendarle odstranili telo in ga v tistem pogrebem sprevodu sveč in bakel prenesli na pokopališče prokuratorja Makrobija Kandidijana, ki leži na Mapalijski cesti, v bližini ribnika, in ga tam pokopali. Nekaj dni kasneje je prokonzul Galerij Maksim umrl." Na to pripovedovalec doda, da je bil dan sončen in brez oblačka, kot da se "raduje ob misli na mučence".

Ciprijanovo škofovsko obdobje v Kartagini sredi 3. stoletja je dobra izhodiščna točka za pogled na prejšnji dve stoletji krščanske zgodovine ter za usmeritev pogleda na prihodnost. V prvih stoletjih so kristjani sestavljali majhne, tesno povezane skupnosti, ločene od družbe, kot "obzidani vrtovi", če bi uporabili Ciprijanovo prisposobo. Ko je človek postal kristjan, je to vključevalo prelom odnosov z družino in prijatelji, sosedmi, kolegi in poslovnimi partnerji. Norme obnašanja so bile postavljene zelo visoko in v krajevnih Cerkvah so imele razdelane in stroge sisteme pokore, s katerimi so obravnavali najbolj grobe prestopke. Cerkev je imela močno razvit občutek lastne drugačnosti, družbe znotraj družbe, s svojimi lastnimi standardi dopustnosti in moralnih pričakovanj, organizacije in obredov.

A razmere so se spreminjale. Porast števila kristjanov v prvi polovici 3. stoletja je prinesel oslabitev vezi, ki so povezovale skupnost. Kadar so bili soočeni z grožnjo mučenja, zapora ali smrti, so se nekateri kristjani vrnili h prejšnjemu načinu življenja. Nekateri so poskušali oboje hkrati. Ciprijan je vendarle

izhajal iz starejšega stališča, da je Cerkev skupnost izbranih, verjel je, da preganjanja ločijo zrna od plev. Kristjani se morajo upreti državnim obredom, zavrniti uživanje mesa, ki je bilo darovano malikom in prodajano na trgih, in celo odvrniti pogled od poganskih kipov ob cesti. Škofje in uradniki so živeli v ločenih svetovih, cesar je bil oddaljena figura.

Vendar ni bil več daleč čas, ko bo povečano število kristjanov preoblikovalo samorazumevanje Cerkve. Krščanski voditelji so se pričeli zavedati svojih obveznosti do širše družbe in s spreobrnitvijo cesarja v krščanstvo na začetku četrtega stoletja so bile kristjanom zaupane voditeljske vloge. Počasi, a neizbežno so se meje med Cerkvijo in družbo zabrisovale in postopoma je Cerkev prevzemala značilnosti državne in javne institucije.

KRŠČANSKI CESAR: KONSTANTIN

Čeprav je krščanstvo postalo povezano z dogajanjem v rimskem cesarstvu, vloga Rima v zgodovini krščanstva prvih stoletij ni posebej vidna. Nekateri kristjani so verjeli, da se je Kristus po božji previdnosti rodil v času vladavine cesarja Avgusta, prvega rimskega cesarja, vendar niso videli nobene konvergence med upanji Cerkve in prizadevanji prvih vladarjev. V prvih stoletjih je potekalo življenje v krščanskih skupnostih v veliki meri neodvisno od političnega dogajanja v družbi okrog njih. Seveda so občasno nastopila preganjanja, kultura in družba je vplivala na kristjane (npr. na zgodnjo umetnost, kot je videti v katakombah) in na krščansko mišljenje (kot izpričujejo Origenova besedila), vendar je v veliki meri zgodnja zgodovina krščanstva zgodba, ki se odvija znotraj krščanskih skupnosti.

To se bo v četrtem stoletju drastično spremenilo. S spreobrnjenjem Konstantina, rimskega cesarja, v novo religijo, je Cerkvi podeljena prominentna vloga v družbi. Kasneje v 4. stoletju cesar Teodozij razglasi krščanstvo za uradno veroizpoved cesarstva. V določeni obliki je krščanstvo ohranjalo to vlogo v

evropskih državah in v nekaterih ameriških kolonijah vse do devetnajstega stoletja. Vidni znaki te spremembe so bili vidni v gradnji mogočnih cerkev, ki so nadomestile starodavne templje in preoblikovale urbano krajino. V večini evropskih mest ima veličastna cerkev ali katedrala mesto na osrednjem trgu.

Ob koncu 3. stoletja je bila stara svetovna ureditev še kako v veljavi in v prvem desetletju 4. stoletja je Cerkev prestajala do tedaj najbolj neprizanesljivo in obsežno preganjanje. V desetletjih po Ciprijanovi smrti v sredini 3. stoletja je razvoj krščanstva doživel nov zagon. V nekaterih pokrajinah so kristjani predstavljali že pomembno manjšino in po vsem cesarstvu sta število ter vpliv kristjanov naraščala. Na začetku 4. stoletja je bilo v latinsko govoreči severni Afriki več kot dvesto škofov in krščanstvo je zaživelo ne samo v egiptovski Aleksandriji na sredozemski obali, marveč tudi višje v dolini Nila, med avtohtonim koptsko govorečim ljudstvom.

Nova religija ni bila več velika novost, neznana ali obskurna sekta, postala je vplivna in mogočna družbena ter intelektualna sila. Cerkev je postala lastnica premoženja in krščanstvo je imelo mnoge simpatizerje po mestih in krajih. V Nikomediji, kjer so vzhodni cesarji pogosto bivali, se je krščansko cerkev lahko videlo iz palače. Vendar so za mnoge Rimljane, tudi za najbolj vplivne državljane, krščanski obredi predstavljali brezbožno religijo, katere način življenja je bil uporniški in prevratniški do skupnega dobrega.

Jeseni 284 je vojska za novega cesarja razglasila visokega vojaškega oficirja Dioklesa iz Dalmacije na Balkanu. Pri svojem povzdignjenju na prestol si je dodal nekaj črk k imenu in šel v zgodovino kot Dioklecijan. Za Rimljane bo postal eden najpodjetnejših vladarjev v njihovi dolgi zgodovini, za kristjane pa eden najbolj preziranih. Človek z veliko zanosa in odločnosti je najprej odstranil svoje tekmece. Nato se je podal v uresničevanje ambicioznega projekta preureditve cesarske administracije, uvedel kontrolo nad cenami po celotnem

cesarstvu, zvišal davke in utrdil meje. Da bi okrepil dostojanstvenost cesarskega dvora, je uvedel dovršene dvorne obrede in ceremoniale, ki si jih je izposodil pri vzhodnjaških oblastnikih.

Njegov najizvirnejši prispevek je bila ideja, da cesarstvo razdeli na dve geografski pokrajini, z dvema višjima vladarjema, imenovanima avgust, enega za vzhod in enega za zahod, ter z dvema nižjima vladarjema, imenovanima cezar, za vsakega avgusta. Cesarstvo je bilo preveliko in preveč razvlečeno, da bi bil en sam cesar na vseh krajih, kjer bi ga potrebovali, posebej, ko je moral voditi vojsko v bitko. Dioklecijan je tudi upal, da bo tako izboljšal sistem cesarskega nasledstva, saj je z novim načinom poskrbel za redno nasledstvo: če je avgust umrl, ga je nasledil cezar.

V teoriji je bil sistem razumljiv, a razpršitev oblasti je povečala, ne zmanjšala rivalstvo med kandidati za najvišja položaja. Z decentralizacijo je bila povzročena tudi *de factodelitev* ne vzhod in zahod, v grobem na Italijo, severno Afriko, Galijo in Španijo na zahodu in Grčijo, Balkan, Sirijo in Egipt na vzhodu. Tetrarhija, kot se je nova administrativna ureditev imenovala, je v zgodovino vpeljala tudi osupljiv venec imen vladarjev, s čimer je otežila sledenje zaporedju dogodkov v zgodnjem 4. stoletju. Zato naj bo bralec opozorjen: na straneh, ki sledijo, se bo zdelo, da vladarji rastejo kot gobe po nalivu.

Takšna je bila torej zasedba vlog, ko se je tetrarhija vzpostavila. Avgust je bil Dioklecijan, s svojo palačo v Nikoediji na severozahodu Male Azije, na zahodu mu je bil enakovreden Maksimijan, nastanjen v Milanu na severu Italije. Zahodni cezar Konstancij Klor, Konstantinov oče, je bil nastanjen v Trierju, onkraj Alp v Galiji, vzhodni cezar Galerij pa je imel svoj dvor v Sirmiju (Sremski Mitrovici), v današnji Srbiji. Značilno za ureditev je, da Rim ni več administrativno središče cesarstva in čez nekaj desetletij bo na evropski strani Bosporja, ožine, ki ločuje azijski in evropski del današnje Turčije ter povezuje Črno in Egejsko morje, zgrajena nova prestolnica,

Konstantinopol. Razdelitev cesarstva je napovedala tudi ločitev zahodnega in vzhodnega krščanstva.

Čeprav Dioklecijan na začetku svoje vladavine ni pokazal posebnega zanimanja za krščanstvo, je bil njegov namen obnovitev starodavnega rimskega načina življenja z utemeljitvijo javne morale na tradicionalnih verskih običajih. V ediktu o poroki iz leta 295 pravi: "Rimsko cesarstvo se je ohranilo v svoji veličini po zaslugi vseh božanstev le zato, ker je varovalo vse svoje zakone z modrim izpolnjevanjem obredov in skrbjo za moralo". Leta 297 je Dioklecijan prepovedal običaje manihejcev, vzhodne religije, ki je prišla iz Perzije s pomočjo misijonarjev, ki so bili aktivni v cesarstvu. Sprejel je tudi nasvete vodilnih filozofov, ki so v imenu tradicionalne religije nasprotovali krščanstvu.

Nekaj pripetljajev med njegovim vladanjem je potrdilo njegove sume, da je bilo krščanstvo odporno na popolno integracijo v družbo. Rimski prokonzul je med rutinskim obiskom v mestu Tebesa v Numidiji (Alžiriji), na katerem je rekrutiral vojake v tretjo Avgustovo legijo, ki je bila tam nastanjena, zaslišal mladega kristjana Maksimilijana, starega enaindvajset let. Mladenič je zavrnil vpoklic (čeprav je bil obveščen, da nekateri drugi kristjani služijo v vojski), ker ni želel okrog vratu nositi legijskega pečata, saj je bil zaznamovan s Kristusovim 'pečatom'. Za svojo zavrnitev in nepokorščino je bil obsojen na smrt in po hitrem postopku usmrčen. Čez nekaj let se je krščanski stotnik javno odpovedal svoji vojaški zaprisegi.

Med obredom, pri katerem sta prisostvovala Dioklecijan in njegov cezar Galerij, je šlo nekaj narobe. Prerokovanje, pregled drobovja darovane živali, ni dalo pravih znakov. Po tistem, ko so duhovniki brez uspeha poskušali in poskušali doseči zelene rezultate, je eden izmed njih razglasil, da je "med njimi neposvečena oseba, ki ovira obred". Več udeleženi kristjanov je na cesarjevih obredih naredilo znamenje križa. Dioklecijan je besen ukazal, da mora vsak, ki živi v njegovi palači,

darovati bogovom ali pa bo bičan. Naročil je tudi vojaškim poveljnikom, naj tiste vojake, ki bi 'brezbožno' zavrnil darovanje, odpustijo iz vojske. Vendar se je upiral predlogom svojega cesarja Galerija, da naj uvede splošen pregon.

Februarja 303, po obisku v Apolonovem preročišču v Didimi na zahodu Mali Azije, se je Dioklecijan omehčal. Vztrajal je, da namen pregona ni pokol kristjanov, marveč pritisk nanje, da opustijo svojo vero in se vrnejo k čaščenju starodavnih rimskih bogov in boginj. Ob zori so cesarjevi vojaki vdrli v cerkev v Nikomediji, zažgali sveto pismo in razdejali zgradbo. Naslednjega dne je bil izdan edikt, ki je naročal, da je potrebno uničiti cerkve po cesarstvu, da se je kristjanom prepovedano zbirati, da je treba sveta pisma predati oblastem, da jih zažgejo, in kristjanom na višjih položajih odvzeti njihove privilegije (npr. da nastopajo kot tožniki v primerih prestopkov zoper njih). Čez nekaj mesecev se je temu ediktu pridružil še eden, v katerem je bila zaukazana aretacija višjega klera (škofov in duhovnikov).

Po celotnem cesarstvu je bilo Dioklecijano-ve ukaze težko povsod uresničiti. Na zahodu, kjer je bil cesar Konstancij Klor, ni bilo nobenih mučencev, požgali so le nekaj cerkva. Na vzhodu in v severni Afriki pa so edikte dosledno izvrševali. V mestu Cirta v današnji Tuniziji so oblasti na primer zahtevale, naj škof izroči Sveto pismo. Ko je ta razložil, da ga imajo pri sebi lektorji (bralci), so oblastniki iz cerkve odnesli vse, kar je bilo kaj vredno, tudi zakramentalno posodje in živila, namenjena revežem. Kristjane, ki niso hoteli izdati imen lektorjev in tega, kje živijo, so prijeli (*glej besedilo v okvirju*).

Po cesarstvu mučencev ni bilo veliko. Na zahodu se je preganjanje dejansko končalo ob koncu leta 306, na vzhodu pa trajalo še večino tistega desetletja. Tedanji zapisi pripovedujejo žalostno zgodbo o uničenju in trpljenju. Evzebij je spisal knjigo, v kateri je zbral zgodbe mučencev v Palestini, provinci, v kateri se je nahajala Cezareja. Tam so bile številne cerkve uničene, sveta pisma in liturgične

knjige sežgane, kristjani pozaprti, pohabljeni in (na raznju) grozno ožgani. In tako kot pri predhodnih preganjanjih so nekateri kapitulirali z izročanjem svetih pisem, darovali bogovom ali pa se z zvijačo izognili zakonom. Krščanski poslovnež iz Egipta, ki je videl oltar na sodišču, na katerem naj bi opravil daritev, je preko odvetnika uredil, da je namesto njega daritev opravil njegov poganski prijatelj.

A preganjanja niso mogla zdržati dolgo. Kristjani so bili preštevilni, njihove skupnosti preveč povezane in organizirane ter njihovi voditelji preveč spretni, da bi jih lahko pokončali z mečem. Cesarji so se krepko ušteli, ko so vsilili izbiro med Rimom in krščanstvom, saj niso računali na moč in žilavost Cerkve. Ukrepi niso imeli širše podpore med ljudstvom, nekateri državljani so celo ščitili kristjane. Dioklecijan in Galerij sta zagovarjala strogo in omejeno poganstvo, ki ni bilo usklajeno z družbenim dejstvom, da kristjani niso tujci, marveč sosedje, prijatelji, člani družine, trgovci, pri katerih so kupovali kruh, zelenjavo ali ribe.

POSTOPEK V CIRTI

[Župan prispe v zgradbo, kjer se kristjani pogosto srečujejo, in nagovori škofa Pavla.]

Župan: "Prinesi vsa zakonska besedila in vse drugo, kar imaš tukaj, kot je bilo ukazano, da boš tako upošteval povelje."

Škof: "Spise imajo bralci, kar pa imamo tukaj, vam izročimo."

Župan: "Povej, kdo so bralci, ali pa pošlji po njih."

Škof: "Saj jih vse poznate."

Župan: "Ne poznamo jih."

Škof: "Edusij in Junij iz občinske pisarne jih poznata."

Župan: "Ne skribi glede zadeve z bralci, občinska pisarna jih po poiskala. Pripravi raje, kar imaš tukaj."

[Sledi popis cerkvenega posodja in druge lastnine, skupaj z veliko zalogo moških in ženskih oblačil in obutve. Zraven privedejo tudi tri duhovnike,

dva diakona in štiri subdiakone, ki jih popišejo, in nekaj grobarjev.]

Župan: "Prinesite ven vse, kar imate."

Subdiakona Silvan in Karosij: "Vse, kar imamo, smo prinesli."

Župan: "Vajin odgovor je šel v zapisnik."

[Kasneje odkrijejo nekaj praznih omar v knjižnici. Silvan prinese srebrno škatlico in oljenko, ki ju je našel za sodom.]

Županov uradnik Viktor: "Mrtev človek bi bil, če ju ne bi našel."

Župan: "Še bolj natančno preišči, če se najde še kaj drugega."

Silvan: "Nič drugega ni, vse smo izpraznili."

[Ko so pregledali jedilnico, so našli štiri zaboje in šest sodov.]

Župan: "Prinesite ven spise, da bomo upoštevali navodila in ukaze cesarjev."

[Subdiakon Katulin prinese precej zajeten zvezek.]

Župan: "Zakaj izročate le en zvezek?"

Prinesite vse spise, ki jih imate."

Subdiakona Markuklij in Katulin:

"Nimava drugih spisov, ker sva subdiakona, knjige imajo bralci."

Župan: "Pokažite mi bralce."

Markuklij in Katulin: "Ne veva, kje živijo."

Župan: "Če ne vesta, kje živijo, mi povejta njihova imena."

Markuklij in Katulin: "Nisva izdajalca."

Tukaj sva: ukažite, naj ubijejo naju."

Župan: "Primate ju."

[Subdiakona vendarle izdata ime enega bralca, Evgenija, in ko župan prispe v njegovo domovanje, mu Evgenij izroči štiri knjige. Tedaj se župan obrne k drugima subdiakonom, Silvanu in Karosiju.]

Župan: "Pokažita mi še druge bralce."

Silvan in Karosij: "Škof je že povedal, da jih vse poznata Edusij in Junij. Onadva vama lahko pokazeta pot do njih."

Edusij in Junij: "Pokazala ti bova, gospod."

[Župan v nadaljevanju obišče šest preostalih bralcev. Štiri izmed njih

predajo knjige, kot jim je naročeno: prvi pet knjig, drugi osem, tretji izroči pet velikih zbirk in dve manjši, četrti pa dve zbirki in dva svežnja. Peti je zatrdil, da nima pri sebi nobene knjige.

Zadnjega bralca ni bilo doma, a je njegova žena izročila šest njegovih knjig, župan pa je dal preiskati hišo. Ko niso našli nobene knjige več, je ponovno nagovoril subdiakone.]

Župan: "Če ste karkoli izpustili, nosite odgovornost za to."

Med prvim preganjanjem je Dioklecijan zbolel in izgubil voljo do vladanja. Spomladi 305 je zbral cesarski dvor, vodilne generale in svoje čete v palači blizu Nikomedije, kjer je bil razglašen za cesarja dve desetletji poprej. V ganljivem govoru je naznanil, da se umika s prestola in predaja oblast svojemu cesarju Galeriju. Zbor je v pričakovanju naznanitve, kdo bo nadomestil Galerija, obrnil pogled proti Konstantinu, sinu Konstancija Klor, cesarja na zahodu. Vendar je Dioklecijan presenetil vse, ko je za cesarja imenoval dva prijatelja, robata in utrjena vojaka, Severa in Maksimina. V približno istem času je Maksimijan, avgust na zahodu, prav tako odstopil. To je pomenilo, da je postal avgust Konstancij Klor. Njegov sin Konstantin, razočaran, ker ni bil povišan v cesarja, pa se je nemudoma odpravil iz Nikomedije, da bi se pridružil svojemu očetu.

Ko je Konstantin prispel v Galijo, se je Konstancij Klor ravno odpravljal preko Roka-vskega preliva, da bi se soočil s Pikti, težavno zvezo plemen, živčih na severu otoka. Kmalu po njegovem prihodu je Konstantin prevzel poveljstvo nad vojaki in jih popeljal preko Hadrijanovega zidu in premagal Pikte. Manj kot leto dni pozneje, julija 306, je v Yorku v Britaniji Konstancij Klor na smrtni postelji imenoval sina Konstantina za novega avgusta na zahodu, podprla ga je tudi vojska. Ko je Galerij, avgust vzhoda, slišal, da je vojska razglasila Konstantina za avgusta, mu je v odziv poslal škrlatni plašč. To je bilo sporočilo

Konstantinu, da lahko le Galerij podeljuje cesarske nazive. Imenovalga je za cesarja, ne za avgusta, kot so si želeli vojaki in njegov oče. Konstantin je zvito sprejel nižjo čast in tako pridobil legitimnost svoji vladavini na zahodu in dostop v vladarski kolegij. Njegova prva uradna poteza po prevzemu vladarske časti je bila odprava vseh pregonov v pokrajinah pod njegovo vladavino, v Britaniji, Galiji in Španiji. S povrnitvijo pravice kristjanom, da častijo Boga v skladu s svojimi obredi, je Konstantin deloval v nasprotju s svojimi cesarskimi kolegi in bil uradno zaznamovan kot prijatelj kristjanov.

Leta 311 je avgust Galerij malo pred smrtjo izdal razglas o koncu preganjanj. Njihov namen je bil, je napovedal, da se kristjani vrnejo k 'starodavnim ustanovam' rimske religije, a je spoznal, da so prinesla le težave, trpljenje in razprtije. Presodil je, naj državljani "bodo kristjani", kar pomeni, da lahko odkrito živijo krščanstvo in se srečujejo na krajih čaščenja. Dal je izpustiti zaprte, ni pa nobenih

dokazov, da bi vrnil tudi zaseženo premoženje. Dovoljenje, ki ga je izdal, za vzhod ni bila novost. V Italiji in Afriki je kristjanom že bilo dovoljeno, da opravljajo svoja obredja, prav tako so jim na Konstantinovem območju vladavine povrnili premoženje in obnovili zgradbe. Novost je bila v tem, da je Galerij kristjane prosil, naj molijo "k svojemu Bogu" za "našo varnost in varnost države" [*res publica*], da bi "*res publica* ostala nedotaknjena v vseh strani". Molitev in ne darovanje je po novem znamenje pobožnosti. Čeprav Galerij ni gojil do kristjanov nobenih simpatij, dojemal jih je kot trmaste in uporne, je njegov odlok priznal krščanstvo kot legitimno obliko čaščenja, ki lahko prispeva k blagostanju cesarstva. Čez nekaj mesecev je umrl.

Prevedel: Marko Jerina

-
1. Prevedeno po: Robert Louis Wilken, *The First Thousand Years: A Global History of Christianity* (New Haven in London: Yale University Press, 2012), 65-81.